

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ**FORMATION OF REGION INNOVATIVE POTENTIAL**

У статті розглянуто підходи різних авторів до визначення поняття «інноваційний потенціал регіону» та до особливостей його формування. Проаналізовано складові інноваційного потенціалу регіону, визначено основні чинники його формування та напрями реалізації. Запропоновано вдосконалення структури інноваційного потенціалу регіону на основі введення до неї нової складової.

Ключові слова: *регіон, інноваційний потенціал, інноваційний потенціал регіону, інноваційна структура.*

Постановка проблеми Сучасна регіональна політика в Україні передбачає зміцнення потенціалу розвитку регіонів країни та їхньої конкурентоспроможності за рахунок розвитку науково-технологічного та інноваційного потенціалів регіонів. Регіональна інноваційна система повинна об'єднати зусилля державних і місцевих органів влади, наукових та освітніх установ, бізнесових структур, регіональних громадських організацій, спрямованих на активізацію місцевих чинників економічного зростання за рахунок переважно інноваційного розвитку виробництва.

Інновації є одним із чинників, що дозволяє робити це з найкращим результатом за рахунок урахування пріоритетів розвитку держави і регіонів, створення необхідних умов їх забезпечення – реформування відносин власності і системи управління в інноваційній сфері, стимулювання розвитку підприємництва, перехід до ринкового механізму регулювання економічних відносин, підтримка тривалих конкурентних переваг країни в системі міжнародного поділу праці, а також підвищення рівня та якості життя населення тощо.

Сьогодні у розвинених країнах світу на зміну моделі відцентрового поширення інновацій приходить нова, яка передбачає локалізацію інноваційної діяльності в окремих регіонах. Тому активізація інноваційної діяльності має ґрунтуватися на максимальному використанні інноваційного потенціалу регіонів.

Аналіз останніх досліджень. Питанням формування інноваційного розвитку в економічній літературі присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. І. Амоша, Ю. М. Бажал, І. Т. Балабанов, В. М. Геєць, В. П. Завлін, Д. І. Кокурін, А. А. Масалов, Л. І. Федулова та інші.

Незважаючи на значну кількість публікацій із зазначеної проблематики, не існує єдиного підходу до визначення сутності та структури інноваційного потенціалу регіону, а також методики його оцінювання, що значно ускладнює розробку науково обґрунтованих рекомендацій щодо його формування та ефективного використання.

Мета статті – проаналізувати складові інноваційного потенціалу регіону, визначити основні чинники його формування та напрями реалізації.

Виклад основного матеріалу. Одним із головних чинників сучасного розвитку є інноваційний потенціал, що визначає здатність і готовність здійснювати реалізацію інноваційного процесу. У науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування сутності інноваційного потенціалу регіону. Існуючі визначення досить часто не розкривають повною мірою його зміст. Останнім часом усе більше уваги приділяється як самому поняттю «інноваційний потенціал», так і різним методикам його оцінювання на макrorівні. Так, у сучасній економічній науці під інноваційним потенціалом розуміють сукупність усіх видів ресурсів і умов забезпечення практичного освоєння результатів наукових досліджень і розробок, що підвищують ефективність способів і коштів здійснення конкретних процесів, у тому числі освоєння у виробництві нової продукції та технологій [7]. Згідно з Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» інноваційний потенціал – це сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [4].

Враховуючи вищесказане, можна дати визначення інноваційного потенціалу регіону.

Пропонується під «інноваційним потенціалом регіону» розуміти максимальні можливості регіону щодо оптимального використання інноваційних ресурсів: кадрових, науково-дослідних, мате-

ріально-технічних, ринкових, інформаційних, фінансових з метою успішного соціально-економічного розвитку регіону.

Сутність будь-якого об'єкта розкривається через виявлення його структури. У зв'язку з цим доцільно визначити основні складові інноваційного потенціалу регіону. В економічній літературі зустрічається звужений та розширений підхід до виокремлення структурних елементів інноваційного потенціалу регіону. При використанні першого підходу основну увагу зосереджують виключно на ресурсах, які необхідні для здійснення інноваційної діяльності. Так, Л. Я. Бенювська виокремлює в структурі інноваційного потенціалу кадровий, науково-технічний, фінансовий, виробничий або інвестиційний, інформаційний потенціали [2]. О. А. Біловодська, О. Ф. Грищенко розширюють перелік складових компонентів і розглядають кадровий, науковий, фінансово-економічний, технологічний, інформаційний, ринковий та екологічний елементи [3, с. 196]. Н. С. Куцай пропонує виділяти такі складові інноваційного потенціалу регіону, як кадрову, науково-дослідну, фінансову, матеріально-технічну, ринкову, політико-правову, інформаційну [6, с. 195]. Група вчених А. Р. Бахтізін, Е. В. Акіньєва, І. В. Шляхто виокремлюють такі складові інноваційного потенціалу регіону: виробничо-технологічний потенціал; кадровий потенціал, інформаційний потенціал, фінансовий потенціал, науково-технічний потенціал, організаційний потенціал, управлінський потенціал, потенціал інноваційної культури, потенціал споживчого сегменту [1; 9].

На думку Г. І. Жиц [8], під інноваційним потенціалом розуміється кількість економічних ресурсів, які в кожному конкретний момент суспільство може використовувати для свого розвитку. Ці ресурси розподіляються між трьома основними секторами (сегментами, напрямками) системи: науково-технічним, освітнім, інвестиційним. У результаті цього розподілу формуються: науково-технічний потенціал (сегмент або комплекс), освітній потенціал (сегмент або комплекс), інвестиційний потенціал (сегмент або комплекс). Сукупність названих сегментів і формує інноваційний потенціал системи.

Інноваційний потенціал регіону базується, з одного боку, на власних складових: кадровій, матеріально-технічній, інформаційно-методичній та організаційно-управлінській. З другого, оскільки регіон слід розглядати як відкриту систему, що має тісні науково-технологічні, економічні, інформаційні контакти з іншими регіонами країни та зарубіжжя, то він базується на кооперації та інших зв'язках з партнерами щодо створення новацій за угодами чи через механізм вільної торгівлі ноу-хау, ліцензіями та патентами.

Узагальнюючи існуючі підходи вітчизняних і зарубіжних учених до тлумачення поняття «інноваційний потенціал регіону», можна визначити його структуру, яка схематично зображена на рис. 1.

Рис. 1. Структура інноваційного потенціалу регіону

Отже інноваційний потенціал регіону формують чотири складові:

1. Інтелектуальна складова забезпечує можливість інноваційного регіонального комплексу на впровадження інновацій, розвитку інноваційної культури, нарощення потужностей інтелектуального капіталу, введення новацій, створених власними силами, можливостей і здатностей регіону знайти і отримати права на використання необхідних йому новацій, а також замовити нові науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи з потрібної тематики. Її характеризують такі показники: темпи НТП, передові технології, патентно-ліцензійна діяльність, інтелектуальні продукти, загальний обсяг наукових досліджень і розробок [7].

2. Ресурсна складова складається з п'яти компонентів, таких як:

– Кадрова складова – це наявність і здатність кваліфікованих людських ресурсів для здійснення інноваційного процесу у регіоні. Кадрову складову інноваційного потенціалу регіону відповідно до її функціонального призначення можна розділити на такі дві групи:

- особи, які генерують ідеї;
- особи, які займаються виробничим освоєнням наукових досліджень.

Ця складова визначає систему менеджменту інноваційної діяльності, її гнучкість, адаптивність, сприйнятливості до змін.

– Фінансово-економічна складова – це обсяг фінансових ресурсів у регіоні, залучених для проведення науково-дослідних розробок, освоєння нововведень, наукових пошуків. Вона виражається через індекс інвестицій в основні фонди регіону, витрати на наукові та науково-технічні роботи у регіоні, загальний обсяг інноваційних витрат. Фінансова складова є найбільш проблемною сферою інноваційної діяльності, оскільки, щоб інновації відбулися, вони повинні бути купленими або профінансованими. Ця складова характеризується фінансовою незалежністю, стійкістю, наявністю ефективної системи управління фінансовими ресурсами для спрямування необхідної їх частини на впровадження інновацій.

– Виробничо-технологічна складова – це сукупність виробничих і технологічних ресурсів, яка характеризує здатність регіонального комплексу впроваджувати інноваційні технології, оперативно переорієнтовувати виробничі потужності, налагоджувати ефективне виробництво нової продукції. Її характеризують такі показники: кількість інноваційно-активних підприємств у регіоні, освоєння виробництва інноваційних видів продукції, кількість впровадження нових технологічних процесів. Ця складова відображає виробничий і технологічний стан регіону, наявність резервів чи можливостей їх отримання, рівень технологічного розвитку.

– Матеріально-технічна складова – це сукупність матеріальних і технічних ресурсів, які можуть забезпечити розвиток інноваційного процесу в регіоні. Ця складова оцінюється через такі показники, як фондоозброєність і технічна оснащеність працівників основної діяльності наукових організацій, загальна площа власних наукових приміщень наукових організацій у регіоні.

– Інформаційно-методична складова – це сукупність різних видів наукової інформації, технічна оснащеність інноваційного процесу зв'язком, телекомунікаціями та комп'ютерною технікою і технологіями, що відображає інформаційну забезпеченість, ступінь повноти і точності інформації в процесі досягнення інноваційних цілей. Інформаційно-методична складова науково-технічного потенціалу включає: інформаційні фонди; системно-технічні засоби інформаційного обслуговування; інформаційні мережі та засоби комунікацій; дані статистичної звітності науково-технічних організацій, вузів, інших суб'єктів науково-технічного потенціалу.

3. Інституціональна складова, що є визначальною у процесах формування інноваційного потенціалу регіону, є необхідною умовою успішної реалізації інноваційних процесів та діяльності в регіоні. Для реалізації інноваційної діяльності у регіоні повинні існувати відповідні державні органи (міністерства, державні комітети, управління, центри) та прийматись відповідні закони, впроваджуватись норми, правила, стандарти інноваційної діяльності у регіоні. Свою частину інституції формує приватний сектор (громадські організації, винахідники, незалежна експертиза) [7].

4. Інфраструктурна (організаційно-управлінська) складова охоплює організації різних форм власності та видів діяльності, які забезпечують необхідні умови для стимулювання, розширення, ефективності, організації та прискорення розвитку інноваційного процесу у регіоні. Основними складовими інноваційної інфраструктури є науково-дослідні інститути, університети, технопарки, підприємства, які виконують наукові і науково-технічні роботи, та інші елементи, які можуть забезпечувати швидке просування інноваційної продукції та послуг на ринок [7].

До окремої складової інноваційного потенціалу регіону можна віднести новації, які отримані ззовні у вигляді ноу-хау, ліцензій, патентів або результатів виконання НДДКР.

Отже, складові інноваційного потенціалу регіону забезпечують створення новації, але на даний час перед більшістю регіонів України стоїть проблема покращення іміджу та підвищення інноваційної привабливості. Інноваційна привабливість означає формування високого інноваційного клімату на певній території для ведення успішної інноваційної діяльності (створення транспортної, комунікаційної та інформаційної інфраструктури; довгострокових проектів, привабливих для формування фінансових ресурсів тощо).

Цю проблему може вирішити введення до інноваційного потенціалу регіону такої складової, як маркетингова, тому що маркетинг регіону безпосередньо пов'язаний з інноваційним розвитком регіону.

Маркетингова складова інноваційного потенціалу регіону – здатність регіону, використовуючи наявні ресурси, існуючу інноваційну інфраструктуру та сформовану інноваційну культуру, комерціалізувати результати науково-технічної діяльності та забезпечити їх ефективне використання [3].

Маркетингову складову інноваційного потенціалу регіону характеризує спроможність маркетингової системи забезпечувати конкурентоспроможність певного регіону впроваджувати на певний ринок інновації. Саме маркетингова складова інноваційного потенціалу регіону визначається силою впливу усіх суб'єктів регулювання на ринок споживачів нового інноваційного продукту. Тому, метою розвитку маркетингової складової інноваційного потенціалу в регіоні, на нашу думку, є формування ринку потенційних споживачів інноваційного товару (послуг), що забезпечить відтворення попиту на товар (послуги) та підвищення інноваційної політики регіону [3].

Слід зазначити, що ефективно використовувати і відтворювати зазначені компоненти інноваційного потенціалу регіону можливо лише у разі, якщо сформувати дієвий механізм функціонування інноваційної діяльності.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи результати проведеного дослідження, зазначимо, що інноваційний потенціал регіону – це спроможність регіону, використовуючи наявні ресурси та інфраструктуру, створювати інноваційний продукт та впроваджувати його на ринок. Узагальнюючи існуючі підходи вітчизняних і зарубіжних учених до тлумачення поняття «інноваційний потенціал регіону», можна визначити структуру інноваційного потенціалу регіону, яка складається з інтелектуальної, ресурсної, інституціональної та інфраструктурної складових. Кожна складова, яка формує інноваційний потенціал регіону, має специфічні цілі використання й розвитку, підлягає впливу різних чинників.

Необхідно відзначити, що повністю перерахувати усі можливі види складових інноваційного потенціалу неможливо. Кожний регіон, залежно від призначення й умов функціонування, має право формувати власну класифікацію, яка найбільшою мірою відповідає реальності й поставленим завданням.

Варто відзначити, що сучасний стан інноваційного потенціалу в регіонах стикається з серйозними проблемами, що гальмують його розвиток. На цьому етапі розвитку економічної системи саме інноваційний потенціал регіону є надзвичайно чутливим до зовнішніх загроз і внутрішніх ризиків. Лише держава може забезпечити ефективне функціонування інноваційної політики у регіонах. Інновації виступають безпосередньою причиною виникнення одних виробництв і галузей, поступового відмирання і зникнення інших.

Список використаних джерел

1. Бахтизин А. Р. Сравнительные оценки инновационного потенциала регионов / А. Р. Бахтизин, Е. В. Акинфеева // Проблемы прогнозирования. – 2010. – № 3. – С. 73–81.
2. Бенюк Л. Я. Інноваційний потенціал регіону та умови його реалізації [Електронний ресурс] / Л. Я. Бенюк. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>
3. Біловодська О. А. Формування маркетингових критеріїв щодо оцінки інноваційного потенціалу регіону / О. А. Біловодська, О. Ф. Грищенко // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 4 (Т2). – С. 246–256.
4. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. № 433'IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433'15>
5. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность : учеб. пособие / Д. И. Кокурин. – М. : Экзамен, 2010. – 575 с.
6. Куцай Н. С. Проблеми дослідження підходів до трактування поняття «інноваційний потенціал регіону» [Електронний ресурс] / Н. С. Куцай. – Режим доступу : <http://vlp.com.ua/node/741>
7. Ладонько Л. С. Детермінанти стратегії формування інноваційного потенціалу промисловості в регіонах України : монографія / Л. С. Ладонько ; Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів - Херсон : ЧНТУ, 2014. – 423 с.
8. Макаренко М. В. Оцінка інноваційного потенціалу як інструмент управління інноваційним розвитком регіону / М. В. Макаренко // Маркетинг і менеджмент інновацій : наук. журн. – № 3, т. 1. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2011. С. 62–72.
9. Шляхто И. В. Оценка инновационного потенциала региона / И. В. Шляхто // Управление общественными и экономическими системами. – 2007. – № 1. – С. 6–14.

References

1. Bakhtizin, A. R. and Akinfeyeva, E. V. (2010), "Comparative estimates of regional innovative potential" ["Sravnitel'nye otsenki innovatsionnogo potentsiala regionov"], *Problemy prognozirovaniya*, No 3, pp. 73–81.

2. Benovs'ka, L. Ya. "Regional innovative potential and conditions of its realization" ["Innovatsiynyyu potentsial rehionu ta umovy yoho realizatsiyi"], available at: <http://nbuv.gov.ua>
3. Bilovods'ka, O. A. and Hryshchenko, O. F. (2009), "Formation of marketing criteria on the evaluation of regional innovative potential" ["Formuvannya marketynhovykh kryteriyiv shchodo otsinky innovatsiynoho potentsialu rehionu"], *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*, No 4 (T2), pp. 246–256.
4. The Law of Ukraine "On priority directions of innovative activity in Ukraine" [Zakon Ukrayiny "Pro priorytetni napryamky innovatsiynoyi diyal'nosti v Ukrayini"] from 16.01.2003 No 433'IV, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433'15>
5. Kokurin, D. I. (2010), Innovation activities [Innovatsionnaya deyatel'nost'], Ekzamen, Moscow, 575 p.
6. Kutsay, N. S. "Problems of the study of approaches to the interpretation" ["Problemy doslidzhennya pidkhodiv do traktuvannya ponyattya "innovatsiynyy potentsial rehionu"], available at: <http://vlp.com.ua/node/741>
7. Ladon'ko, L. S. (2014), "Determinants of the strategy of formation of industry innovative potential in the regions of Ukraine" ["Determinanty stratehiyi formuvannya innovatsiynoho potentsialu promyslovosti v rehionakh Ukrayiny"] ChNTU, Chernihiv – Kherson, 423 p.
8. Makarenko, M. V. (2011), "Evaluation of innovative potential as an instrument of management by innovative development of a region" ["Otsinka innovatsiynoho potentsialu yak instrument upravlinnya innovatsiynym rozvytkom rehionu"], *Marketynh i menedzhment innovatsiy: nauk. zhurn.*, VTD "Universytet-s'ka knyha", Sumy, No 3 (1), pp. 62–72.
9. Shlyakhto, I. V. (2007), "Evaluation of regional innovative potential" ["Otsenka innovatsionnogo potentsiala regiona"], *Upravleniye obshchestvennymi i ekonomicheskimi sistemami*, No 1, pp. 6–14.

O. Banit

FORMATION OF REGION INNOVATIVE POTENTIAL

The purpose of the article is to analyze region innovation potential components to identify the main factors of its formation and directions of realization.

In the article the approaches of different authors to the definition of region innovative potential and the peculiarities of its formation are reviewed. An improvement of region innovation potential structure based on the new component introduction is offered.

Thus, summarizing the results of the study we can note that region innovative potential is a region's ability to use existing resources and infrastructure, to create innovative product and introduce it to the market. Summarizing the existing approaches of domestic and foreign scientists to interpret the concept of "innovation potential of the region" we can determine the structure of innovation potential of the region, which consists of intellectual resource, institutional and infrastructure components. Each component that forms innovative potential of the region has a specific purpose use and development, exposed to various factors.

Keywords: region, innovative potential, innovative potential of region, innovative structure.

Рецензенти: д.е.н., професор Коломицева О. В., зав. кафедри економічної кібернетики та маркетингу, Черкаський державний технологічний університет, д.е.н., професор Бондаренко В. М., Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету